

Prof. dr Henryk Malewski

Uniwersytet im. Michała Romera w Wilnie, Litwa

IMPLEMENTACJA AKTÓW PRAWNYCH UNII EUROPEJSKIEJ I ICH WPLYW NA DZIAŁALNOŚĆ EKSPERCKĄ NA LITWIE

Streszczenie

Zwalczanie przestępczości zawsze było jedną z funkcji państwa, które w miarę swoich możliwości, do jej realizacji wykorzystywało osiągnięcia nauki i techniki. Jedną z podstawowych form wdrażania osiągnięć nauki i techniki do procesów wykrywania, zwalczania i prewencji przestępstw była i jest ekspertyza sądowa. Bycie w Unii Europejskiej zobowiązuje do dostosowywania, harmonizacji prawa krajowego z prawem UE. Unia Europejska ma ku temu określone instrumenty prawne. Określone rozwiązania unijne są obligatoryjnymi od chwili ich uchwalenia, a inne wymagają implementacji w krajowy porządek prawny. W artykule są przedstawione zmiany ustawodawstwa litewskiego w dziedzinie ekspertyzy sądowej, które są pokłosiem implementacji norm prawa unijnego do porządku prawnego Republiki Litewskiej. W artykule zwraca się uwagę na działalność UE w dziedzinie zapewnienia bezpieczeństwa, w tym w dziedzinie utworzenia europejskiego obszaru nauk sądowych oraz rozwoju infrastruktury nauk sądowych w Europie.

Słowa kluczowe: ekspertyza sądowa, działalność ekspercka, implementacja prawa, Unia Europejska, Litwa.

THE IMPLEMENTATION OF LAWS OF THE EUROPEAN UNION AND THEIR IMPACT ON EXPERT ACTIVITY IN LITHUANIA

Abstract

Fighting crime always was a state task, that used as far as possible achievements of science and technology. One of main forms of introducing of achievements of science and technology into processes of revealing, fighting and prevention of crimes is judicial expertise. Being an European Union Member obliges to adjust and harmonize local law with EU law. European Union has specific tools to ensure this. Some Union solutions are obligatory from their adopting, others need to be implemented into local law systems. The article describes changes of lithuanian legislation concerning judicial expertise which are an effect of Union law implementation into the law system of Republic of Lithuania. The article emphasizes EU activity in the aspect of security ensuring including creating of European area of judicial sciences and development of its' infrastructure.

Keywords: judicial expertise, expert activity, implementation of law, European Union, Lithuania.

Wstęp

Myślą przewodnią artykułu są pewne tendencje w regulacji prawnej ekspertyzy sądowej i działalności biegłego.

W niektórych źródłach historycznych można znaleźć informacje, że już w starożytności wykorzystywano wiedzę rzeczoznawców (biegłych) z określonych dziedzin. W pierwszej kolejności byli to medycy i położne. O badaniu dokumentów w celach procesowych wspomina się już w czasach cesarza Justyniana. Jednak średniowieczne prawodawstwo niewiele uwagi poświęcało problematyce regulacji prawnych ekspertyzy sądowej, chociaż niektóre rodzaje ekspertyz, w tym i ekspertyza pisma były wykorzystywane w procedurach sądowych. Tylko w wieku XIX w ustawach (najczęściej w kodeksach postępowania karnego) występują mniej lub bardziej obszerne regulacje działalności biegłego i wykorzystania jego opinii jako dowodu w sprawie¹. Z biegiem czasu

¹ Patrz, na przykład, art. 112-113, 325-356, 690-695 Ustawy Karno-Procesowej Imperium Rosyjskiego z roku 1864, w których określa się okoliczności, w których jest powoływany biegły, jego kompetencje itd. *Устав Уголовного*

pojawia się coraz więcej aktów wykonawczych, które detalizują i konkretyzują podstawowe założenia dotyczące dowodu z opinii biegłego, wymagań stawianych biegłemu, warunków jego powołania itd.

W ostatnich dziesięcioleciach XX wieku w wielu krajach są uchwalane specjalne ustawy o biegłych i ekspertyzie sądowej lub nawet o państwowej działalności eksperckiej². Na Litwie ustawa o ekspertyzie sądowej weszła w życie z dniem 1 maja 2003 roku. Ustawa ta w latach 2012 i 2013 była nowelizowana i uzupełniana³. Przewlekłość prac nad ustawą o biegłych w Polsce⁴ jest nadal gorącym tematem dyskusji, o czym świadczą nie tylko liczne publikacje w naukowych wydawnictwach periodycznych, ale i permanentnie powracający problem tej ustawy na konferencjach naukowych, w tym i na 1 Kongresie Nauk Sądowych⁵ w Warszawie. Problematyka ta była też poruszana we wrześniu 2016 roku w czasie 12 międzynarodowej konferencji naukowej *Kryminalistyka i ekspertologia sądowa: nauka, studia, praktyka*, którą organizowało Litewskie Towarzystwo Kryminalistyczne, Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne, Uniwersytet Warszawski i Litewskie

Судопроизводства, <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>, [20.05.2014].

² Федеральный закон РФ от 31 мая 2001 г. N 73-ФЗ "О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации"; ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН от 20 января 2010 года № 240-IV ЗПК «О судебно-экспертной деятельности в Республике Казахстан».

³ Patrz, LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMAS 2002 m. spalio 29 d. Nr. IX-1161 Vilnius (Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969); LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMO 3, 4, 6, 15, 17 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS 2012 m. birželio 14 d. Nr. XI-2068 Vilnius (Žin., 2002, Nr. 112-4969); LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMO 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 20, 23 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 41, 241 STRAIPSNIAIS IR PRIEDU ĮSTATYMAS 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-698 Vilnius (Žin., 2002, Nr. 112-4969; 2012, Nr. 76-3922).

⁴ Obecnie kwestie dotyczące biegłych sądowych są unormowane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości RP z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. Nr 15, poz. 133). Ministerstwo Sprawiedliwości RP z dnia 31 lipca 2013 r. podało informację o założeniach projektu ustawy o biegłych sądowych, w którym już są odwołania do prawa UE, a mianowicie, „W projekcie szczegółowo zostaną uregulowane warunki, jakie musi spełniać osoba ubiegająca się o ustanowienie biegłym sądowym. W tym zakresie zostanie wprowadzony wymóg posiadania obywatelstwa polskiego lub jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej...”. Na Litwie takie unormowania już są wprowadzone.

⁵ <http://1kns.pl/>, [01.06.2014].

Centrum Ekspertyzy Sądowej w ramach Festiwalu Kryminalistyki na Uniwersytecie Warszawskim⁶.

W XX wieku a szczególnie w jego ostatnich dziesięcioleciach widać wzmożoną penetrację naukową różnorodnych aspektów problematyki ekspertyzy sądowej, od wdrażania nowych instrumentów i technologii badawczych, poprzez tworzenie nowych rodzajów ekspertyz sądowych, aż po formowanie nowych koncepcji metodologii ekspertyzy sądowej i jako ich uwieńczenie – tworzenie nowej dyscypliny naukowej, która coraz częściej jest nazywana ekspertologią sądową⁷. Na marginesie tych procesów trzeba zaznaczyć, że większość autorów, piszących o ekspertologii sądowej lub o ogólnej teorii ekspertyzy sądowej, podkreśla, że jej fundamentem jest system zasad światopoglądowych i prakseologicznych, dotyczących działalności eksperckiej⁸. W tych publika-

⁶ Z referatem inauguracyjnym na Konferencji wystąpiła prof. dr hab. Elena Rossinskaya (Rosja) *Ekspertologia sądowa: geneza, przedmiot, system, funkcje, tendencje rozwoju*. Prof. dr Egidijus Kurapka, prof. dr Snieguolė Matulienė i prof. dr Henryk Malewski (Litwa) zaprezentowali referat *Europejska wizja ekspertyzy sądowej w 2020 r.: cele priorytetowe i potencjalne przeszkody w ich realizacji*, Tatjana Moiseeva (Rosja) wygłosiła referat *Biegły sądowy w procedurze karnej w Rosji i innych państwach: analiza porównawcza*, prof. dr hab. Kolesnyk Valerii (Ukraina) mówił o *Zaangażowaniu biegłego przez strony procesu karnego jako odzwierciedleniu zasady kontradiktoryjności na etapie postępowania przygotowawczego*. Dr hab. Jarosław Moszczyński (Polska) rozważał w swoim wystąpieniu problem *Rezygnacja z kategoriycznych opinii kryminalistycznych – obiektywizacja badań, czy jej pozory?* a prof. dr hab. Tatyana Averjanova (Rosja) mówiła o *Aktualnych problemach naukowego i metodycznego zabezpieczenia działalności sądowo-ekspertckiej*. Wielu innych referentów z Polski, Litwy, Serbii, Włoch, Słowacji, Łotwy, Estonii i Białorusi poruszało szczegółowe dziedziny ekspertyzy sądowej. Przed 12 konferencją została wydana książka z artykułami naukowymi, które w formie referatów były prezentowane w czasie jej obrad. Patrz, *12. Kryminalistyka i ekspertologia sądowa: nauka, studia, praktyka*, red. naukowa doc. dr Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, prof. dr Henryk Malewski, dr Magdalena Tomaszewska, Vilnius – Varšuva 2016.

⁷ Винберг А. И., Малаховская Н. Т. *Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз)*, Волгоград 1979; Алиев И. А., Аверьянова Т. В. *Концептуальные основы общей теории судебной экспертизы*, Баку 1992; Бычкова С. Ф. *Становление и развитие науки о судебной экспертизе*, Алматы 1994; Аверьянова Т. В. *Судебная экспертиза. Курс общей теории*, Москва 2006; Россинская Е. Р., Галяшина Е. И., Зинин А. М. *Теория судебной экспертизы*, Москва 2011 i inne.

⁸ Аверьянова Т. В. *Судебная экспертиза. Курс общей теории*, Москва 2006 s. 42–43; Россинская Е. Р., Галяшина Е. И., Зинин А. М. *Теория судебной экспертизы*, Москва 2011, s. 46.

cjach są też odwołania do twórczości wybitnego polskiego naukowca Tadeusza Kotarbińskiego.

Nadszedł zatem chyba czas, aby na problematykę regulacji działalności biegłego i dowodu z opinii biegłego spojrzeć zarówno z pozycji prawa krajowego, jak i przez pryzmat prawa międzynarodowego oraz prawa Unii Europejskiej⁹. Jest to związane nie tylko z przynależnością Litwy i Polski do Unii Europejskiej, ale też i tendencjami oraz perspektywami jej rozwoju i transformacji. Czym jest i do czego dąży Unia Europejska? Czy jest ona organizacją międzynarodową, czy związkiem państw o określonym stopniu centralizacji? Jakie są tendencje i do czego dążą decydenci w krajach unijnych oraz przedstawiciele tak zwanej biurokracji brukselskiej? Odpowiedź na te pytania nie jest łatwa, gdyż występują tu różne, a nawet, w określonych przypadkach, sprzeczne interesy państw lub sił politycznych. W ostatnim czasie przybrała na sile radykalizacja poglądów z ostro stawianym pytaniem: więcej czy mniej unijnego prawa w państwach członkowskich?¹⁰. Istniejące przeciwstawne, a nawet konfrontacyjne poglądy na ten temat nie zahamowały pewnych tendencji w dziedzinie stanowienia prawa. Analiza tych procesów w ostatnich latach pozwala twierdzić, że procesy harmonizacji i implementacja prawa UE stają się jedną z bardzo ważnych dziedzin działalności parlamentów krajowych.

Podstawowymi instrumentami prawa międzynarodowego są traktaty, konwencje i umowy dwustronne (np. *Umowa o pomocy*

⁹ Niestety, głos przedstawicieli nauki kryminalistycznej i biegłych nie należy do najgłośniejszych i decydenci, którzy tworzą prawo tak krajowe, jak i unijne, nie zawsze wsłuchują się w argumenty tych środowisk. Koniecznym staje się koordynowanie działalności stowarzyszeń eksperckich z nauką kryminalistyczną nie tylko na poziomie narodowym, ale i unijnym. Taka współpraca nie tylko pozwoli bardziej efektywnie bronić szeroko rozumianych interesów korporacyjnych biegłych, ale i usprawnić w wymiarze europejskim procedury kryminalistyczne. Pewne kroki w tej dziedzinie były już zrobione w końcu XX wieku, kiedy powstały ENFSI, Europol, Eurojust. Te agendy europejskie, w granicach swoich celów statutowych, dążą do konsolidacji działalności odpowiednich struktur krajów europejskich w dziedzinach należących do nauki kryminalistycznej. Powstają pozarządowe europejskie stowarzyszenia biegłych (patrz np., europejskie stowarzyszenie biegłych budownictwa i architektury *Euro-expert*).

¹⁰ Poważnym ciosem dla stronników zacieśniania więzi w ramach UE i dążenia do tworzenia struktur zbliżonych do superpaństwa o modelu *quasifederalcyjnym* jest *Brexit*.

prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych) pomiędzy państwami. Ale dla Polski i Litwy oraz ich systemu prawnego coraz większe znaczenie mają różnorodne akty prawne Unii Europejskiej. Proces implementacji prawa unijnego staje się coraz bardziej intensywny i dotyczy praktycznie wszystkich dziedzin życia, w tym i szeroko pojmowanej problematyki eksperckiej. Prawo UE i prawo krajowe można porównać do systemu naczyń połączonych, a to zmusza do patrzenia na sprawy ekspertyzy sądowej nie tylko z poziomu krajowego, ale coraz częściej, z perspektywy unijnej.

Instrumenty prawne Unii Europejskiej

W 2004 roku Unia Europejska powiększyła się o dziesięć nowych krajów, w tym Polskę i Litwę. Przystąpienie do UE było oparte na podpisaniu, a następnie i ratyfikacji Traktatu akcesyjnego, podpisanego 16 kwietnia 2003 roku w Atenach. Ten i inne traktaty UE są nie tylko umowami międzynarodowymi z punktu widzenia międzynarodowego prawa publicznego, ale i elementami prawa pierwotnego Unii Europejskiej. **Prawo pierwotne** UE (*primary law, droit primaire, primares Recht*) tworzy podwaliny pod organizację i porządek prawny Unii. **Prawo wtórne** (lub prawo pochodne – *secondary law, droit derive, sekundares Recht*) stanowione przez instytucje Unii jest złożonym systemem norm prawnych, posiadających niejednakowy stopień obligatoryjności i zasięg działania. Typologia wtórnych aktów prawnych UE została uproszczona (art. 288 Traktatu z Lizbony) i dzisiaj przewiduje pięć podstawowych rodzajów aktów: rozporządzenie¹¹, dyrektywę¹², decyzję¹³, zalecenie¹⁴ i opinię¹⁵.

¹¹ Rozporządzenia są zbliżone do ustaw polskiego lub litewskiego porządku prawnego, pełnią rolę ujednolicającą przepisy prawa w krajach wspólnotowych UE, mają charakter wiążący, zasięg ogólny (adresatami mogą być zarówno państwa, jak i jednostki) oraz abstrakcyjny (dotyczą nieokreślonej liczby przypadków / sytuacji). Podlegają ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym UE. Każde rozporządzenie wchodzi w życie w terminie w nim zawartym. Obowiązują bezpośrednio, to znaczy, że nie wymagana jest dodatkowo transpozycja zawartego w rozporządzeniach prawa do krajowych porządków prawnych ani inne dodatkowe działanie legislacyjne. W praktyce do rozporządzeń dodawane są również akty wykonawcze. Władze krajowe mają obowiązek uchylecia wszelkich przepisów

Oprócz wymienionych aktów prawnych istnieje też wiele innych aktów nienazwanych w traktatach, lecz mogących mieć niekiedy moc wiążącą. Są to tak zwane akty *sui generis*. Noszą one rozmaite nazwy: oświadczenie, deklaracja, program działania, protokół, rezolucja, konkluzje, wnioski, wspólne działanie, komunikat, obwieszczenie. Wytyczne, jak i inne akty *sui generis*, są zaliczane wraz zaleceniami i opiniami do tzw. wspólnotowego prawa miękkiego (*soft law*). Oznacza to, że nie są one aktami wiążącymi państwa członkowskie Unii, aczkolwiek – jak wskazano w literaturze polskiej – „powinny one być brane pod uwagę

niezgodnych z treścią rozporządzenia oraz zakaz wydawania aktów prawnych niezgodnych z jego treścią. Dodatkowo państwa członkowskie nie posiadają żadnej swobody regulacyjnej w ramach wprowadzania / wykonywania postanowień zawartych w rozporządzeniu. Artykuł 296 akapit 2 Traktatu o Funkcjonowaniu UE nakazuje uzasadniać rozporządzenia.

¹² **Dyrektywy** mają charakter wiążący, zaś ich adresatami mogą być wyłącznie państwa członkowskie UE. Wiążą wyłącznie co do rezultatu, państwo członkowskie ma swobodę wyboru formy i środków implementacji (podkreślenie – HM) danej dyrektywy. Dyrektywy podlegają ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym UE. Okres transpozycji podany jest każdorazowo w treści dyrektywy – na ogół wynosi od roku do 3 lat. W tym czasie państwa są zobowiązane do dostosowania prawa krajowego do założeń i postanowień dyrektywy. Transpozycja następuje poprzez przyjęcie przez odpowiednie organy prawodawcze danego państwa odpowiedniego aktu prawnego, powszechnie obowiązującego (w polskim porządku prawnym rolę taką pełni ustawa). Obowiązek transpozycji dyrektywy jest jednym z podstawowych obowiązków ciążących na państwach członkowskich, w świetle art. 4 TUE, który ustanawia tzw. zasadę lojalności. Monitorem poprawnego transponowania oraz późniejszego przestrzegania praw zawartych w dyrektywach jest Komisja Europejska. Naruszenie zobowiązania pełnej i terminowej transpozycji dyrektywy może być podstawą wniesienia przez Komisję lub państwo członkowskie skargi do ETS o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom wspólnotowym. Wynikiem tego może być narzucona na dane państwo – naruszcziela sankcji finansowych lub możliwość wystąpienia z postępowaniem roszczeniowym przeciwko własnemu państwu przez osobę fizyczną lub osobę prawną (odpowiedzialność odszkodowawcza). Funkcją dyrektyw nie jest ujednocnianie krajowych porządków prawnych państw członkowskich, lecz ich harmonizowanie.

¹³ **Decyzje** mają charakter indywidualny i konkretny co oznacza, że każda z nich jest skierowana do ściśle określonego grona adresatów i dotyczą ściśle określonych spraw / sytuacji. Adresatami decyzji są przede wszystkim państwa członkowskie lub osoby prawne / fizyczne, dla których mają one charakter wiążący. Jeżeli decyzja jest adresowana do wszystkich państw członkowskich, wówczas podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym UE, jeżeli zaś skierowana jest do mniejszej liczby adresatów – podlega notyfikacji adresatom, do których jest skierowana.

¹⁴ **Zalecenia** nie mają mocy wiążącej, sugerują podjęcie określonych działań.

¹⁵ **Opinie** też nie mają mocy wiążącej, zawierają oceny, często stosowane w postępowaniu między instytucjami i organami wspólnot.

przez państwa przy wykładni i stosowaniu prawa wewnętrznego”¹⁶. Trzeba ponadto zauważyć, że Trybunał Sprawiedliwości UE stoi na stanowisku, w myśl którego treść, a nie nazwa przesądza o charakterze prawnym danego aktu prawnego. Tym samym niekiedy – choć raczej wyjątkowo – akty *sui generis* mogą pewne skutki prawne wywoływać¹⁷.

Regulacje unijne i ich wpływ na działalność ekspercką na Litwie

W grudniu 2003 r. Unia Europejska przyjęła europejską strategię bezpieczeństwa, która dotyczy bezpieczeństwa Europy w wymiarze zewnętrznym. W 2010 r. uzupełniono ten dokument, przyjmując strategię bezpieczeństwa wewnętrznego (Program Sztokholmski – Otwarta i Bezpieczna Europa dla Dobra i Ochrony Obywateli). Strategia ta została przyjęta przez Radę Europejską w dniach 25–26 marca 2010 r.¹⁸

Wśród priorytetów politycznych Program Sztokholmski w rozdziale **Europa prawa i sprawiedliwości** wymienia: „Konieczne jest dalsze budowanie europejskiej przestrzeni sprawiedliwości, aby położyć kres obecnemu rozdrobnieniu (podkreślenie – HM). W pierwszym rzędzie należy uruchomić mechanizmy ułatwiające dostęp do wymiaru sprawiedliwości, tak aby obywatele mogli dochodzić swoich praw na terenie całej Unii. Należy poprawić wykształcenie funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości oraz współpracę między nimi, a także zmobilizować środki w celu zniesienia przeszkód w uznawaniu wyroków sądowych w innych państwach członkowskich”¹⁹. Wśród ważnych zadań wymienia się potrzebę

¹⁶ W. Czapliński, P. Czechowski, A. Proksa, *W sprawie harmonizacji prawa polskiego z prawem Unii Europejskiej*, Przegląd Legislacyjny 2003, nr 1, s. 186.

¹⁷ A. Zawidzka, *Wspólnotowe prawo pochodne*, [w:] J. Barcz (red.), *Źródła prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 30, 31.

¹⁸ *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej – Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313PLC.pdf, [20.05.2014].

¹⁹ *PROGRAM SZTOKHOLMSKI – OTWARTA I BEZPIECZNA EUROPA DLA DOBRA I OCHRONY OBYWATELI*, Rada Europy, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 4.5.2010, s. C115/4, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:pl:PDF>, [21.05.2014].

zwiększania stosowania instrumentów e-sądownictwa (informacyjne i telekomunikacyjne technologie w działalności wymiaru sprawiedliwości), przyjęcie przez państwa członkowskie ogólnych minimalnych zasad zbliżających do siebie karno-procesowe i cywilno-procesowe procedury, zwiększania wzajemnego zaufania etc. Wspomina się też, że trzeba dążyć do harmonii z międzynarodowym porządkiem prawnym, aby była stworzona prawna otoczka bezpiecznego współdziałania z krajami nie należącymi do UE.

„Rada Europejska jest zdania, że rozwój prawodawstwa w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości jest imponujący; prawodawstwo to ma jednak również wady polegające na nakładaniu się przepisów i pewnym braku spójności. Jednocześnie można by poprawić jakość prawodawstwa, w tym brzmienie niektórych aktów prawnych. W stosownych przypadkach należy rozważyć przeprowadzenie horyzontalnego przeglądu przyjętych aktów prawnych, aby poprawić spójność i konsolidację prawodawstwa (podkreślenie – HM). Spójność prawna i łatwy dostęp są szczególnie istotne. Zasady lepszych uregulowań prawnych i lepszego stanowienia prawa należy wzmocnić w całej procedurze podejmowania decyzji. Należy w pełni stosować porozumienie międzyinstytucjonalne w sprawie lepszego stanowienia prawa uzgodnione przez Parlament Europejski, Radę i Komisję. Wszystkie instytucje Unii na wszystkich etapach procedury międzyinstytucjonalnej powinny dokładać starań, by formułować przepisy unijne w sposób jasny i zrozumiały.”²⁰ Warto podkreślić, że mniejsze kraje dążą do szybszego dostosowania własnego porządku prawnego do wymagań UE.

Analizując strategię bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Parlament Europejski podkreślił „...że zacieśnianie unijnej współpracy policyjnej i sądowej, w tym także w ramach Europolu i Eurojustu oraz za sprawą odpowiedniego szkolenia, ma kluczowe znaczenie dla odpowiedniego wdrażania strategii bezpieczeństwa wewnętrznego i musi obejmować właściwe władze z państw

²⁰ PROGRAM SZTOKHOLMSKI – OTWARTA I BEZPIECZNA EUROPA DLA DOBRA I OCHRONY OBYWATELI, Rada Europy, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 4.5.2010, s. C115/5-C115/6, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:pl:PDF>, [21.05.2014].

członkowskich, jak również instytucje i agencje UE; wzywa Komisję i państwa członkowskie do uczynienia tej współpracy priorytetową w ramach strategii bezpieczeństwa wewnętrznego; apeluje także o zastosowanie odpowiednich i spójnych instrumentów prawnych ułatwiających wykorzystywanie materiału dowodowego²¹.

Ważnym momentem we współpracy transgranicznej była **decyzja z Prüm**. Celem tej decyzji była intensyfikacja współpracy transgranicznej między organami policyjnymi i sądowymi państw Unii Europejskiej (UE), aby skuteczniej zwalczać terroryzm i przestępczość transgraniczną poprzez poprawę wymiany informacji pomiędzy organami odpowiedzialnymi za zwalczanie i prewencję przestępstw. Przepisy te dotyczą w szczególności zautomatyzowanej wymiany informacji w związku z istotnymi wydarzeniami i w celu zwalczania terroryzmu oraz innych form transgranicznej współpracy policji. Decyzja ta zawiera przepisy dotyczące: zautomatyzowanego dostępu do profili DNA, danych daktyloskopijnych oraz niektórych krajowych danych rejestracji pojazdów. W decyzji z Prüm są zawarte przepisy o warunkach dostarczania i wymiany informacji dotyczącej określonych dziedzin przestępczości oraz usprawnienia współpracy odpowiednich służb.

Dzięki decyzji z Prüm, państwa członkowskie UE mają prawo dostępu do baz danych DNA, danych daktyloskopijnych oraz danych rejestracyjnych pojazdów. Szukając metod do właściwego wdrażania postanowień decyzji z Prüm, policja litewska wspólnie z policją estońską, fińską, łotewską i polską realizowały projekt „Implementacja Decyzji z Prüm. Przygotowanie do wspólnych operacji w Estonii, Łotwie, Litwie i Polsce” (zwany dalej Projektem), nr HOME/2010/ISEC/FP/C2/4000001445 w ramach Programu „Zapobieganie i walka z przestępczością” (ISEC)²². Centrum Badań Kryminalistycznych policji litewskiej (odpowiednik polskiego CLK) wykonało szereg czynności organizacyjno-technicznych, szkoleniowych i metodycznych dążąc do dostosowania swoich baz danych DNA i danych daktyloskopijnych do mechanizmu

²¹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie strategii bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej (2010/2308(INI)) (Dz.U.UE C z dnia 13 września 2013 r.) <http://www.lex.pl/akt/-/akt/dz-u-ue-c-2013-264e-1>, [27.05.2014].

²² <http://www.podlaska.policja.gov.pl/?idart=10962&lang=0>, [21.05.2014].

wymiany informacji w UE. Wcześniej było opracowane i przyjęte odpowiednie przepisy wykonawcze.

Jedną z ważniejszych, dla działalności eksperckiej, była **Decyzja ramowa Rady 2009/905/WSiSW z dnia 30 listopada 2009 r. W sprawie akredytacji dostawców usług kryminalistycznych wykonujących czynności laboratoryjne, która ustaliła wymagania (standardy) dla dostawców usług kryminalistycznych**²³.

W związku z Decyzją Ramową Rady Unii Europejskiej nr 2009/905/WSiSW z dnia 30 listopada 2009 r. laboratoria kryminalistyczne obligatoryjnie musiały dokonać akredytacji w zakresie identyfikacji daktyloskopijnej oraz badań genetycznych. Przedmiotowa Decyzja narzuca na państwa członkowskie obowiązek, aby ich dostawcy usług kryminalistycznych przeprowadzający czynności laboratoryjne byli akredytowani przez krajową jednostkę akredytacyjną na zgodność z wymaganiami normy EN ISO/IEC 17025, co ma zapewnić odpowiedni poziom, jednakowe procedury i nie budzące wątpliwości wyniki badań. Szczególnie ważne jest wprowadzenie wspólnych standardów dotyczących dostawców usług kryminalistycznych w przypadku wrażliwych danych osobowych takich jak profile DNA i dane daktyloskopijne. Akredytacja dostawców usług kryminalistycznych jest ważnym krokiem w kierunku bezpieczniejszej i bardziej skutecznej wymiany danych kryminalistycznych w Unii Europejskiej. Tak, Polskie Centrum Akredytacji potwierdziło zgodność działania systemu zarządzania jakością Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu z wymaganiami normy PN-EN ISO/IEC 17025:2005 i wydało certyfikat akredytacji w dniu 23.01.2012 r.²⁴.

Projekt konkluzji Rady w sprawie wizji „Europejskich nauk sądowych 2020”, w tym utworzenia europejskiego obszaru nauk sądowych oraz rozwoju infrastruktury nauk sądowych w Europie

²³ DECYZJA RAMOWA RADY 2009/905/WSiSW z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie akredytacji dostawców usług kryminalistycznych wykonujących czynności laboratoryjne, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 9.12.2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:322:0014:0016:PL:PDF>, [01.06.2014].

²⁴ www.dolnoslaska.policja.gov.pl/.../akredytacja/506,Opis-Systemu.pdf, [01.06.2014].

akcentuje konieczność nie tylko ściślejszej koordynacji, ale i wypracowania wspólnych minimalnych standardów nauk sądowych: „DEKLARUJĄC zamiar utworzenia do roku 2020 europejskiego obszaru nauk sądowych, w którym rutynowe badania kryminalistyczne mające na celu gromadzenie, przetwarzanie, wykorzystywanie i dostarczanie danych kryminalistycznych będą oparte na równoważnych minimalnych standardach nauk sądowych, a dostawcy usług kryminalistycznych będą pracować, przyjmując wspólne podejście do stosowania tych standardów, co zacieśni ich współpracę z przedstawicielami systemów sądownictwa karnego”²⁵.

Rada Unii Europejskiej „ZWRACA SIĘ DO PAŃSTW CZŁONKOWSKICH I DO KOMISJI, aby w ścisłej współpracy z Europolem, ENFSI i innymi podobnymi organizacjami międzynarodowymi, które państwa członkowskie uznają za stosowne, aby przedstawiły do końca czerwca 2013 roku szczegółowy plan działania w celu realizacji wizji „Europejskich nauk sądowych 2020” zawartej w załączniku, uwzględniając ostateczne sprawozdanie z projektu „Ochrona wykorzystywania dowodów z opinii biegłych w Unii Europejskiej” (JLS/2006/AGIS/058), ostateczne sprawozdanie z projektu „Analiza utrudnień we współpracy i wymianie informacji między laboratoriami kryminalistycznymi a innymi stosownymi organami w różnych państwach członkowskich i między tymi organami oraz ich odpowiednikami w państwach trzecich” (JLS/D1/2007/025) oraz zieloną księgę w sprawie wzajemnego udostępniania przez państwa członkowskie materiału dowodowego w sprawach karnych oraz zapewnienia jego dopuszczalności (17691/09 COPEN 249 JAI 935).”

Zautomatyzowana wymiana danych Prüm na Litwie

Jeśli chodzi o ramy ustawodawcze związane z konwencją Prüm (2008/015/WSiSW i 2008/016/WSiSW), Rada przyjęła

²⁵ Projekt konkluzji Rady w sprawie wizji „Europejskie nauki sądowe 2020”, w tym utworzenia europejskiego obszaru nauk sądowych oraz rozwoju infrastruktury nauk sądowych w Europie, RADA UNII EUROPEJSKIEJ, Bruksela, 1 grudnia 2011 r. (05.12) (OR. en) 17537/11, s. 4.

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=PL&f=ST%2017537%202011%20INIT>, [01.06.2014].

dwie decyzje w sprawie uruchomienia na Litwie zautomatyzowanej wymiany danych – w odniesieniu do danych DNA (14524/11) oraz danych daktyloskopijnych (14525/11).

W ramach procedury oceny, wymaganej na mocy decyzji Rady 2008/616/WSiSW²⁶, stwierdzono, że Republika Litewska w pełni wdrożyła przepisy ogólne dotyczące ochrony danych i że w związku z tym państwo to ma prawo do przyjmowania i przekazywania danych osobowych w odpowiednich kategoriach od dnia wejścia w życie wspomnianych decyzji²⁷. W tych dokumentach akcentuje się, że Rada: „Zwraca się do państw członkowskich, aby:

- podnosiły poziom nauk sądowych, tworząc i rozwijając własną odpowiednią infrastrukturę nauk sądowych w celu zapewnienia jak najwyższej jakości usług kryminalistycznych, co pozwoli spełnić wymogi najbardziej zaawansowanych nauk i technologii przy poszanowaniu przepisów dotyczących ochrony danych osobowych,

- wyznaczyły w swoich strukturach administracyjnych punkt kontaktowy, który będzie rozpowszechniał informacje na temat działań realizowanych w celu wykonania niniejszych konkluzji, w tym działań dotyczących infrastruktury nauk sądowych,

- zaangażowały się w działania koordynujące oraz współpracę między odpowiednimi stronami w poszczególnych krajach, tak by zagwarantować na szczeblu krajowym realizację inicjatyw przewidzianych w planie działania;

- wspierały i ułatwiały tworzenie oraz rozwój europejskiego obszaru nauk sądowych.

Rada zwraca się też do Komisji, aby:

- rozważyła przyjęcie stosownych środków prawnych i pozaprawnych w celu wsparcia inicjatyw przedstawionych w planie działania,

- wspierała dążenia państw członkowskich do podniesienia standardów dotyczących produktów i usług w zakresie nauk sądowych oraz wysiłki ENFSI, Europolu i innych podobnych organizacji międzynarodowych, które państwa członkowskie uznają za stosowne, w tworzeniu europejskiego obszaru nauk sądowych,

²⁶ Dz.U. L 2010 z 6.8.2008.

²⁷ Tamże, co i 22.

zwłaszcza dzięki odpowiednim środkom finansowania w kontekście odnośnego wieloletniego programu ramowego²⁸.

W drugiej połowie 2011 roku, w trakcie Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, kraje członkowskie zdecydowały o przyjęciu dokumentu Konkluzje Rady UE nt. wizji Europejskich Nauk Sądowych 2020 obejmującej utworzenie Europejskiego Obszaru Nauk Sądowych oraz rozwój infrastruktury nauk sądowych w Europie²⁹. Ważne, strategiczne wytyczne są zawarte w Załączniku do Załącznika – Wizja „**Europejskich nauk sądowych 2020**”.

„Aby zacieśnić współpracę między organami policyjnymi i sądowymi w całej Unii Europejskiej w celu utworzenia przed 2020 rokiem europejskiego obszaru nauk sądowych, państwa członkowskie i Komisja będą razem pracować, dążąc do osiągnięcia postępów w wymienionych niżej obszarach i do zapewnienia bezstronnej, spójnej i wydajnej organizacji wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa obywateli:

- akredytacja instytutów nauk sądowych i laboratoriów kryminalistycznych;
- poszanowanie minimalnych kryteriów dotyczących kompetencji personelu zajmującego się naukami sądowymi,
- stworzenie podręczników zawierających wspólne najlepsze praktyki oraz ich stosowanie przez instytuty nauk sądowych i laboratoria kryminalistyczne w codziennej pracy,
- prowadzenie na poziomie międzynarodowym testów sprawności / wspólnych ćwiczeń w zakresie nauk sądowych,
- stosowanie minimalnych standardów jakości w trakcie śledztwa na miejscu przestępstwa oraz postępowania z dowodami od miejsca przestępstwa do sali sądowej,
- uznanie równoważności działań kryminalistycznych organów ścigania w celu uniknięcia powielania wysiłków z powodu usunięcia dowodów ze względu na różnice techniczne i jakościowe oraz w celu znacznego skrócenia czasu trwania postępowań karnych, w których występuje element transgraniczny,
- określenie najlepszych wspólnych sposobów utworzenia, aktualizowania i wykorzystywania baz danych kryminalistycznych,

²⁸ Tamże, co i 22.

²⁹ Ang. Council conclusions on the vision for European Forensic Science 2020 including the creation of a European Forensic Science Area and the development of forensic science infrastructure in Europe.

- wykorzystywanie postępów w naukach sądowych do celów walki z terroryzmem, przestępczością zorganizowaną i inną działalnością przestępczą,
- szerzenie wiedzy z dziedziny nauk sądowych – w szczególności dzięki odpowiedniemu kształceniu i szkoleniom – wśród pracowników organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości,
- projekty z zakresu badań i rozwoju służące promowaniu dalszego tworzenia infrastruktury nauk sądowych.”³⁰

9 czerwca 2016 roku Sekretariat Rady UE opracował *Konkluzje Rady i plan działania w sprawie dalszych kroków w celu utworzenia europejskiego obszaru nauk sądowych*³¹. Konkluzje można zaliczyć do wspólnotowego prawa miękkiego (*soft law*). Ich realizacja nie jest obligatoryjna, ale jak wskazuje praktyka, większość krajów w takiej lub innej formie implementuje te ustalenia Rady UE.

Realizując swoje obowiązki, jako państwa członkowskiego UE, Litwa nowelizowała Ustawę o ekspertyzie sądowej w latach 2012 i 2013. Według tej nowelizacji w procesach sądowych na Litwie mogą uczestniczyć certyfikowani biegli z krajów UE bez dodatkowej nostryfikacji ich uprawnień. Nowelizacja, w art. 2 Ustawy o biegłych z 2013 roku „Prawne podstawy działalności instytucji eksperckich i biegłych sądowych”, głosi, że w swojej działalności instytucje eksperckie oraz biegli sądowi kierują się Konstytucją Republiki Litewskiej, umowami międzynarodowymi, aktami prawnymi Unii Europejskiej (podkreślenie – HM), kodeksem postępowania karnego Republiki Litewskiej, kodeksem postępowania cywilnego i innymi aktami prawnymi³². Litewska ustawa o biegłych sądowych nie precyzuje o jakie rodzaje aktów prawnych UE chodzi. Naszym zdaniem, takie niezbyt precyzyjne określenie może w przyszłości doprowadzać do pewnych kolizji prawnych.

³⁰ Tamże, co i 22.

³¹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10128-2016-INIT/pl/pdf>, [11.10.2016].

³² LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMO 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 20, 23 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 4¹, 24¹ STRAIPSNIAIS IR PRIEDU ĮSTATYMAS, 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-698 Vilnius (Žin., 2002, Nr. 112-4969; 2012, Nr. 76-3922).

Konkludując, zmiany w litewskiej ustawie o biegłych z roku 2013 jednoznacznie określają kierunki zmian legislacyjnych oraz wzmacniają znaczenie prawa Unii Europejskiej w dziedzinie ekspertyzy sądowej na Litwie. Zaznaczyć też trzeba, że proces dostosowywania prawa krajowego do prawa UE jest procesem ciągłym i w najbliższym czasie mogą być nowelizowane niektóre litewskie akty prawne w związku z przyjęciem wyżej wspomnianej Konkluzji Rady UE i planu działania w sprawie dalszych kroków w celu utworzenia europejskiego obszaru nauk sądowych.

Bibliografia

1. Ustawa Karno-Procesowej Imperium Rosyjskiego z roku 1864,
2. <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>, [20.05.2014].
3. Федеральный закон РФ от 31 мая 2001 г. N 73-ФЗ „О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации”.
4. ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН от 20 января 2010 года № 240-IV ЗРК „О судебно-экспертной деятельности в Республике Казахстан”.
5. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMAS 2002 m. spalio 29 d. Nr. IX-1161 Vilnius (Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969).
6. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMO 3, 4, 6, 15, 17 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS 2012 m. birželio 14 d. Nr. XI-2068 Vilnius (Žin., 2002, Nr. 112-4969).
7. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMO 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 20, 23 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 4¹, 24¹ STRAIPSNIAIS IR PRIEDU ĮSTATYMAS 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-698 Vilnius (Žin., 2002, Nr. 112-4969; 2012, Nr. 76-3922).
8. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości RP z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. Nr 15, poz. 133).
9. <http://1kns.pl/>, [01.06.2014].
10. 12. *Kryminalistyka i ekspertologia sądowa: nauka, studia, praktyka*, (red.) Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Henryk Malewski, Magdalena Tomaszewska, Vilnius – Varšuva 2016.

11. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. *Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз)*, Волгоград 1979,
12. Алиев И. А., Аверьянова Т. В. *Концептуальные основы общей теории судебной экспертизы*, Баку 1992; Бычкова С. Ф. *Становление и развитие науки о судебной экспертизе*, Алматы 1994.
13. Аверьянова Т. В. *Судебная экспертиза. Курс общей теории*, Москва 2006.
14. Россинская Е. Р., Галяшина Е. И., Зинин А. М. *Теория судебной экспертизы*, Москва 2011 i inne.
15. Аверьянова Т. В. *Судебная экспертиза. Курс общей теории*, Москва 2006 s. 42–43.
16. Россинская Е. Р., Галяшина Е. И., Зинин А. М. *Теория судебной экспертизы*, Москва 2011, s. 46.
17. Czapliński W., Czechowski P., Proksa A., *W sprawie harmonizacji prawa polskiego z prawem Unii Europejskiej*, Przegląd Legislacyjny 2003, nr 1, s. 186.
18. Zawidzka A., *Wspólnotowe prawo pochodne*, [w:] J. Barcz (red.), *Źródła prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 30, 31.
19. *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej – Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313PLC.pdf, [20.05.2014].
20. *PROGRAM SZTOKHOLMSKI – OTWARTA I BEZPIECZNA EUROPA DLA DOBRA I OCHRONY OBYWATELI*, Rada Europy, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 4.5.2010, s. C115/4,
21. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:pl:PDF>, [21.05.2014].
22. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie strategii bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej (2010/2308(INI)) (Dz.U.UE C z dnia 13 września 2013 r.) <http://www.lex.pl/akt/-/akt/dz-u-ue-c-2013-264e-1>, [27.05.2014].
23. <http://www.podlaska.policja.gov.pl/?idart=10962&lang=0>, [21.05.2014].
24. *DECYZJA RAMOWA RADY 2009/905/WSiSW z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie akredytacji dostawców usług kryminalistycznych wykonujących czynności laboratoryjne*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 9.12.2009,

25. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:322:0014:0016:PL:PDF>, [01.06.2014].
26. www.dolnoslaska.policja.gov.pl/.../akredytacja/506,Opis-Systemu.pdf, [01.06.2014].
27. Projekt konkluzji Rady w sprawie wizji „Europejskie nauki sądowe 2020”, w tym utworzenia europejskiego obszaru nauk sądowych oraz rozwoju infrastruktury nauk sądowych w Europie, RADA UNII EUROPEJSKIEJ, Bruksela, 1 grudnia 2011 r. (05.12) (OR. en) 17537/11, s. 4.
28. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=PL&f=ST%2017537%202011%20INIT> [01.06.2014].
29. Dz.U. L 2010 z 6.8.2008.
30. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10128-2016-INIT/pl/pdf>, [11.10.2016].
31. *LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMO EKSPERTIZĖS ĮSTATYMO 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 20, 23 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 4¹, 24¹ STRAIPSNIAIS IR PRIEDU ĮSTATYMAS*, 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-698 Vilnius (Žin., 2002, Nr. 112-4969; 2012, Nr. 76-3922).